

«Aquell onze de setembre...» Rafael Casanova i la guerra de Successió (1705-1714)

Dins el nou pla de dinamització dels monuments dissenyat pel Museu d'Història de Catalunya per al període 2005–2007, s'inclou el projecte de museïtzació de la Casa Rafael Casanova a Moià, com una de les primeres intervencions que assumia el Museu des que li van ser encomanades les funcions de l'antiga oficina de Monuments de la Generalitat.

Per **Mariona Companys**

Aquest primer projecte, fruit de la col·laboració entre el Museu d'Història de Catalunya i l'Ajuntament de Moià, representa l'inici de tot un conjunt d'intervencions que s'aniran completant properament i que abracen des de la senyalització interpretativa en tots els casos, fins a la museïtzació en altres. La finalitat que es pretén és garantir la conservació correcta dels monuments; donar a conèixer a un públic ampli i divers els seus valors artístics, històrics i culturals, i dotar els equipaments patrimonials dels mitjans bàsics per tal de rendibilitzar el seu paper en el desenvolupament cultural i turístic del territori. A la vegada, els monuments representen per al Museu un primer pas en el seu projecte de desplegament al territori i de consolidació de la seva acció i vocació nacional.

Una casa per explicar la història

Dues són les cases de personatges històrics que formen part de la xarxa de monuments del Museu d'Història de Catalunya: la Casa Prat de la Riba a Castellterçol, i molt a prop d'aquest municipi, la Casa Rafael Casanova a Moià. En ambdós casos parlem de personatges històrics que per motius diferents i en diferents moments cronolò-

© MHC - Pepo Segura

La Casa Museu Rafael Casanova, a Moià.

gics han assolit la dimensió de *símbol nacional*. En el cas de Rafael Casanova, com ja és conegut, el fets ens remetent al seu paper heroic en favor de la defensa dels drets i les llibertats de Catalunya en els esdeveniments de l'onze de setembre del 1714.

Des d'un punt de vista arquitectònic, la Casa Rafael Casanova respon al model d'habitatge benestant edificat a cavall dels segles XVII i XVIII sobre construccions anteriors. La seva singularitat

Tot i així, un primer cop d'ull per les seves estances ens va fer adonar de les limitacions que ens trobaríem a l'hora de plantejar el projecte de museïtzació. Aquesta primera impressió quedaria del tot confirmada després d'efectuar una primera exploració sobre el patrimoni objectual i documental directament relacionat amb el personatge. En aquest mateix sentit l'edifici en si mateix tampoc no ens donava pistes sobre l'època en què hi va

nial com a testimonis del que havia estat una casa benestant dels segles XVIII i XIX. Per tant, qualsevol actuació havia de tenir present la seva conservació i posada en valor.

Davant d'aquesta problemàtica, calia cercar enfocaments nous. L'existència dins dels fons del Museu de Moià i de l'Arxiu Històric de Moià d'obres i documentació sobre la història local i, a la vegada, sobre la família Casanova, ens oferien l'oportunitat d'articular un discurs expositiu sobre l'entorn familiar i socioeconòmic del personatge i que alhora permetés, secundàriament, un segon fil conductor sobre la història de la vila. Era interessant tenir present aquesta perspectiva, sobretot si ens atenim al fet que des de la població de Moià hi ha una clara percepció de la casa com a museu del municipi.²

De tota manera, calia centrar el discurs en la figura de Rafael Casanova, per tal de presentar de manera rigorosa, didàctica i amena la seva vida, fent un èmfasi especial en la seva activitat política i militar durant la guerra de Successió i, especialment, durant el setge de Barcelona del 1714. Aquest fet comportava necessàriament endinsar-nos primer en les causes de l'esclat de la guerra de Successió, el seu desenvolupament i les seves conseqüències. També calia tractar del procés de recuperació de la memòria del personatge durant els segles XIX i XX i la seva conversió en heroi nacional.

Com a resultat d'aquest plantejament, el discurs consta de dues parts que a la vegada s'estructuren en un total de catorze àmbits a manera d'unitats temàtiques amb els títols següents: «Els orígens familiars»,

Els descendents de la família de Rafael Casanova van habitar la casa on ell havia nascut, als volts del 1660, fins al segle XIX

és que pels volts del 1660 hi nasqué el nostre protagonista, que hi va viure fins que es traslladà a Barcelona per estudiar. La casa quedà en propietat del seu germà gran i hereu de la família, els descendents de la qual l'habitaren fins a començament del segle XIX.¹

viure Rafael Casanova, ja que la fisonomia dels espais correspon majoritàriament a una cronologia de les acabelles del segle XVIII i XIX. Malgrat tot, aquests espais, situats a la planta noble, amb la capella, el dormitori, l'alcova i la galeria, tenien prou entitat patrimo-

© MHC - Pepo Segura

«Mojà en temps dels primers Casanova (segles XV–XVII)», «Els Casanova, una família benestant», «De Mojà a Barcelona», «Un rei per a Espanya», «Vigatans i botiflers», «Visca Carles III», «Quan el mal ve d'Almansa», «Privilegis o mort!», «Rafael Casanova, conseller i ciutadà honorat de Barcelona», «La Catalunya resistent», «Casanova, defensor de Barcelona» i «Aquell onze de setembre...».

A aquest recorregut, s'hi superposa a la vegada un segon itinerari, que es concreta en una senyalització d'aquells elements patrimonials de la casa de les acaballes del segle XVIII i la primeria del segle XIX que ens han pervingut fins als nostres dies.

Rafael Casanova: de Mojà a Barcelona

La primera part del recorregut, que va des d'«Els orígens familiars» fins a «De Mojà a Barcelona», ocupa les sales de la planta noble amb valor patrimonial. En aquest cas les mateixes sales dictaven una museografia respectuosa i estèticament no agressiva amb l'entorn, que ens aproximés sentimentalment cap al passat i ens proporcionés el marc adequat per explicar els aspectes de la vida familiar del personatge.

Així, en «Els orígens familiars», es tracta de l'arribada i l'establiment dels Casanova a Mojà, durant el segle XVI, i la seva estreta vinculació amb els afers públics, tal com ho mostren els documents de l'Arxiu Històric de Mojà. En l'àmbit següent, «Mojà en temps dels primers Casanova (segles XV–XVII)», s'explica com els primers Casanova van trobar a Mojà una vila econòmicament desenvolupada i vinculada amb el poder reial. Aquest poder econòmic es va fer notar també en les deixes tes-

tamentàries que rebé l'església del poble. Dos magnífics fragments del retaule major de l'església de Mojà datats a la primeria del segle XV ens donen testimoni d'aquest poder. L'apartat «Els Casanova, una família benestant» ens explica l'abast del poder econòmic i social de la família, basat en el comerç de la llana. Com a mostra del seu ascens social, els Casanova van patrocinar la construcció de l'altar de la Mare de Déu del Roser de l'església de Santa Maria de Mojà, obra de l'escultor Pau Sunyer, que és un notable exemple d'escultura barroca a Catalunya. Tanca aquest primer bloc l'apartat «De Mojà a Barcelona», que se centra en l'activitat professional de Rafael Casanova com a advocat a Barcelona i la seva vida familiar.

© MHC - Pepo Segura

Rafael Casanova i la guerra de Successió

La segona part de l'exposició, dedicada a l'activitat política i militar de Rafael Casanova, arrenca amb «Un rei per a Espanya», en què es presenta a manera de síntesi els esdeveniments desencadenats des de la mort de Carles II, amb la proclamació de Felip V com a rei d'Espanya, i el conflicte que provocà a Europa aquesta designació, amb la presentació de l'arxiduc Carles III com a candidat alternatiu per part dels països que configuraven la Gran Aliança de l'Haia.

En aquesta segona part els mateixos espais han permès un marge més gran de llibertat a l'hora de plantejar la museografia, només condicionada per les dimensions reduïdes i la distribució interna dels espais.

El recorregut continua amb «Vigatans i botiflers», dedicat al posicionament de la societat catalana davant el conflicte obert entre els partidaris de l'opció austriacista i la filipista, i després el decantament austriacista dels catalans el 1705, a canvi del respecte i manteniment de les constitucions. La derrota dels exèrcits aliats a Almansa, batalla que encapçala el títol de l'àmbit, facilità als borbònics l'ocupació progressiva d'Aragó, el País Valencià i Catalunya. Aquesta ocupació va comportar un pla sistemàtic de repressió contra els elements austriacistes, entre el 1707 i el 1713.

Per il·lustrar tota aquest part del discurs museogràfic s'ha seleccionat una petita col·lecció de peces, gravats i documents relacionats amb la guerra de la Successió que s'ha intentat que fos el màxim d'il·lustrativa i representativa possible. Per tal de dur-ho a terme, ha estat important la col·labora-

ció amb les institucions patrimonials de Moià i també dels museus de l'entorn territorial més immediat, com ara el Museu de Granollers, el qual ha deixat en dipòsit diverses armes del seu fons.

Al costat de les obres originals, en aquesta segona part han guanyat protagonisme tots aquells recursos museogràfics no patrimonials, com ara reproduccions, fotografies i escenografies que afavoreixen i faciliten la comprensió dels continguts, a més de tenir un paper central a l'hora de crear un llenguatge estètic determinat.

L'àmbit «Privilegis o mort!» presenta la renúncia de les pretensions austriacistes arran del tractat d'Utrecht i la decisió de la Junta de Braços de Catalunya de resistir als exèrcits borbònics i lluitar per la conservació de les llibertats catalanes. En l'espai «Rafael Casanova, conseller i ciutadà honorat de Barcelona», l'exposició torna a centrar-se en la seva figura, explicant el procés de la seva ascensió social i política, que culmina en el seu nomenament com a conseller en cap de la ciutat de Barcelona. Una pantalla ens invita a fer un vol virtual per la

Barcelona del 1714, per tal de veure'n els edificis i l'estructura defensiva. La maqueta, realitzada pel Laboratori de Modelització Virtual de la Ciutat de la Universitat Politècnica de Catalunya, representa l'aposta del Museu per les noves tecnologies de la informació, com a eina important al servei de la difusió del coneixement i com a estratègia per atraure un públic jove familiaritzat amb aquests mitjans.

El tram final de l'exposició, encapçalat per l'apartat «La Catalunya resistent», se centra en els setges de Barcelona i Cardona (1713-1714), fent un èmfasi especial en les funcions de Rafael Casanova com a cap suprem de la Coronela, la milícia gremial de la ciutat de Barcelona. «Casanova, defensor de Barcelona» aborda la crònica dels últims dies de la desesperada resistència de la ciutat, atorgant un paper central a la lluita i l'heroisme de Casanova. El darrer àmbit, titulat «Aquell onze de setembre», s'ocupa de la valenta resistència de la ciutat, la repressió posterior a la guerra i la consegüent pèrdua de les llibertats. A manera d'epíleg, el procés de la recuperació simbòlica de la figura de Rafael Casanova des de la

darrer del segle XIX i la primera del segle XX fins a la creació de la festa nacional de l'Onze de Setembre posa punt final a l'exposició.

Aquest àmbit final s'ha solucionat museogràficament amb una única projecció audiovisual d'uns deu minuts de durada, concebuda formalment com un gran espectacle. La necessitat de narrar uns esdeveniments històrics, que en aquest cas contenen una forta càrrega èpica, de manera àgil, amena i atractiva per al gran públic, sense renunciar al rigor històric, fan del mitjà audiovisual el complement idoni per a aquest tipus d'exposicions.

La visita a l'exposició permanent de la Casa Rafael Casanova es pot complementar amb el Museu Arqueològic i l'Arxiu Històric de Moià, amb els quals el Museu reforça la seva oferta patrimonial.

Mariona Companys

Conservadora

Museu d'Història de Catalunya

1. A partir d'aquest moment la casa mantingué sempre un caràcter semipúblic. Fou utilitzada com a quarter per tropes franceses i espanyoles durant les guerres napoleòniques, també com a ajuntament, escola i seu del Museu de Moià a partir del 1935. L'any 1985 l'adquirí la Generalitat, amb l'objectiu de condicionar-la per a usos patrimonials entorn de la figura de Rafael Casanova. L'any 1999 la Generalitat va adequar una part de les sales per a la visita pública, que s'acompanyava d'un audiovisual sobre Rafael Casanova.

2. A més del fons del Museu de Moià, en les seves dependències es troben actualment el Museu Arqueològic i Paleontològic de Moià, l'Arxiu Històric de Moià i les oficines de gestió del Patronat de Museus de Moià.

© MHC - Pepo Segura